

Százötven éves a magyar színészet

Pestnek már 1774-ben volt színháza, de abban németül játszottak. A mai Petőfi tér helyén állt a Rondella, ütött-kopott, mállott épület, kívülről, belülről teljesen dísztelen. 1786-ban Buda is megkapta a maga színházát: II. József a régi karmelita zárdát alakíttatta át múzsahajlékká, de abban is német színészek szerepeltek. Magyar színház nem volt, nem is lehetett, mert a kalapos király mindent elsöprő akarata már csirájában megölte volna minden mozgalmat. De jött 1790 január 28-ika, ezen a napon a testben és lélekben megtört uralkodó egyetlen tollvonással visszavonta reformjait és megsemmisítette a kiadott rendeletek legtöbbjét. A nemzet, mintha csak pótolni akarná az elmulasztottakat, dédelgető szeretettel fordult nyelve felé.

A magyar színpad megteremtésének terve az egyetemről indult ki. Az egyetemi ifjak több ízben megkísérelték, hogy a tervet megvalósítsák, de ezek a színházalapítások megbuktak, mielőtt komolyabb formát ölthetné volna. Kelemen László volt az első, akinek sikerült. Az egyetemet végzett, külföldön járt, több nyelven beszélő művelt fiatal ember maga köré gyűjtötte néhány barátját és nekifogott, hogy megteremtse a magyar színpadot. A vállalkozóknak se pénzük, se hitelük, se ruhájuk, se darabjuk, se rendezőjük, se színészünk: nem volt azoknak egyebük az égvilágon, mint nagy, lobogó

felkesedésük és szívükben a magyar nyelv szeretete. De Kelemen László annyival volt élelmesebb elődeinél, hogy hathatós erkölcsi támasz után nézett. Tudta, hogy tervével csak úgy boldogul, ha komoly protektort talál szószólóul. Sikerült is megnyernie gróf Ráday Pált, aki széles látókörű férfiú volt és teljes mértékben felfogta a mozgalom fontosságát, továbbá Kazinczy Ferencet, a nagy nyelvújítót.

Hamarosan megalakult a társulat. Kelemen Lászlón kívül Rózsa Márton, Horváthy János, Baranyai Balázs, Ráth Pál, Popovics András, Nemes András, Szomor Máté, Fülöp István, Ungváry János, a később híressé lett Moór Anna, Termetzky Fáni, Nagy Erzsébet és Nagy Mária csapott föl. A legtöbbje sosem állt színpadon, de kívülről is csak ritkán látott színházat. Valami kis pénz összeeszedték ruhára, díszletre, szereztek egy darabot, az „Igazhízi”-t, amelyet Simai Kristóf kegyesrendi szerzetes ültetett át német eredetiből, kiírták a próbákat és nekiláttak a darab betanulásának. Addig mindennel törődtek, csak a színpadnál nem, amelyen kiállhatnak a közönség elé. A színpad nem gond, az ország fővárosában csak akad tán hely, ahonnan a magyar színész szólhat a nemzethez!

Bizony, elég nehezen akadt. Akkoriban az a szokás dívott, hogy a magistrátus három-három évre bérbeadta a szórakozást és aki színész, táncos, állatszeldítő, kardnyelő, bábjátékos és bikaheccmester a két fővárosba jött, tartozott a bérlőnél jelentkezni és tőle, kellő fizetség ellenében, játszási engedélyt szerezni. 1790-ben Tuschl Sebestyén, pesti polgár, az állatheccék rendezője volt a bérlő, de ő, hogy elvesse a színház gondját, szerződésének ezt a részét albréletbe adta gróf Unwerth Lipótnak, a leghírhedtebb színházellenzőnek. Ettől a színházellenzőtől függött, lesz-e magyar előadás Pesten, mert ha ő nemet mondott, az ellen nem lehetett apellálni sehohse. Kelemen László ünneplőbe vágta magát, maga mellé vette Fülöp Lászlót és Koré Zsigmondot, velük felkereste a

A pesti Rondella

záfoghatott volna, hogy Unwerth gróf már kit: lar tervükről, a magyar igedélyezem. men László, anyyi volt, orsó. A deputáció dolgozt, de Kelemen László környékezte gróf Zichy, hogy járjon közbe a if szavának állt, beszélt rrel, de az nyíltan megmit sem tehet, mert a ifejezetten csak a bérlő ndenféle mutatványhoz. Kazinczy Ferenc erre a t, arra kérve, hogy vegye ne magyar színészetet en a magas Helytartó- vármegye már másnap advánnyal, elhatározta, ést, sőt utasította köve- z ügyét tegyék szavá az

Unwerth gróf hirtelen Tudta, hogy a magyar- megszűnt, tartott tőle, ancs a magyar színészek or szerződés ide, szerző- ell, inkább ő maga köze- loz.

rint, amelyet Kelemen nagytr társulat hat estén ör a Várszínházban és ban. Cserébe ezért kikö- ijövedelem teljes egészé- idés megkötésekor Ráday pdott, csak négy nappal értesült a kegyetlen fel- tta a próbát és szem- atal igazgatónak, amiért a magát. Javában vi- beállított Unwerth gróf, idnak a magyar aktorok. t több, jól felpapírozva i bérlőnek és emondta vár, lelketlen kúfárnak. elt, hogy visszavonta a is.

sapás nem érhetette a tá- s be volt harangozva, a k nagyrészt elhelyezték, zét elköltötték: a bemu- i árkon meg kell tartani. negint az országbróhoz, ki a dühös Unwerthet. relték és így végre 1790 ör szólalt meg a magyar ok szerint lelkes, derekas a közönség, mintha csak hogy történelmi pillanat bb szeretettel állt a ma- ójánél. De a lelkesedés ott: a társulat nem tudta estét, mindössze kétszer házban és egyszer a Ron- y darabuk volt, érthető, zönségből, hiszen a három

Artin
enyhe
hashajtó

előadáson mindenki ott volt, aki Pest-Budán színházba járt. Egy másik nyom szerint Kelemenék nem is akartak egy hétig Pesten időzni, hanem Pozsonyba kivánták át- helyezni működésüket, mert az országgyűlés idején ott több közönséget reméltek. Kele- men járt is Pozsonyban, hogy a társulat útját előkészítse, de a teljes részvétlenség visszafűzte Pestre.

Kezdődött a nagy viaskodás, a magyar színész rettentő kálváriajárása. Pénztelen- ség, részvétlenség, pártoskodás, viszály sze- gélyezi ezt az utat, amely végül mégis csak beletorkollott a nemzet áldozatkész- ségéből felépült állandó magyar teátrumba. Innen indult el a fejlődés, a magyar színész hamarosan utolérte európai társait és ma ott áll rangban a legelsők között. **Urui Dezső**

A TENGER LOVAI

Vágtatnak a tenger loval.
Végtelen csapatokban.
Fűjja, borzolja őket a szél,
Alattuk a föld szíve dobban.

Szürke mezőkön robogva rohannak
Fehér hullámtarajok,
Sörényük táncol, szemük tovavillan.
Fölöttük az ég kavarog.

Rohannak, zubogva habzik a szájuk,
Fejüket magasra emelték.
Lábuk felpattan, sívöltve le hull,
Nyakukról dől a verejték.

Mennek előre, zúdulnak előre
És nem néznek soha hátra.
Alvó vizek nyelik el nyomukat.
Az útjukat senki se látja.

Mikor rabtestvéreik szomorú
Szekerekbe befogva kocognak,
Ők bátran, lázadva, léktelenül
Rohannak a viharoknak.

IMECS BÉLA